

Kazimierz Mrówka

Heraklit. Fragmenty kosmologiczne, ontologiczne i epistemologiczne. Wersja literacka

W roku 2004 opublikowałem nowe wydanie zachowanych autentycznych fragmentów dzieła Heraklita¹. Jest to pierwsze polskie pełne wydanie krytyczne księgi mędrca z Efezu. Forma publikacji wymagała rygorystycznego podejścia do oryginału, co w efekcie zrodziło polski przekład, który dla Czytelnika – zwłaszcza tego, który nie jest w stanie porównać tekstu polskiego z greckim i dostrzec wielu trudności związanych przekładem – może wydać się nieco sztywny i nie najlepiej brzmiący w języku polskim. Z drugiej strony, to właśnie wierność oryginałowi pomaga dostrzec w przekładzie całą finezję konstrukcji dzieła Heraklita. Fragmenty, które tutaj zamieszczam, stanowią podstawę wydania krytycznego, ale różnią się od tego ostatniego formą literacką. Część z nich, zwłaszcza te łatwiejsze, brzmią tak samo, a pozostałe zostały zmodyfikowane zgodnie z wymogami gramatyki polskiej. Pragnę jeszcze podkreślić dwie kwestie, a co do reszty, zwłaszcza do problematyki dotyczącej pochodzenia tekstu oraz samego filozofa, odsyłam do wspomnianego wyżej wydania. Po pierwsze, zamieszczone fragmenty są pierwszą wersją przekładu dzieła Heraklita. Wersja krytyczna jest wtórna. Po drugie, w niniejszym wydaniu pomijam fragmenty dotyczące problematyki społecznej i związanej z nią etyki oraz religii. Ograniczę się tu do fragmentów, które wchodzą w zakres wczesnej kosmologii, ontologii oraz epistemologii.

B 1

Sextus Empiricus, VII, 132 (32–33 Mutschmann)

τοῦ δὲ λόγου τοῦδ' ἐόντος αἰεὶ ἀξύνετοι γίνονται ἄνθρωποι καὶ πρόσθεν ἢ ἀκοῦσαι καὶ ἀκούσαντες τὸ πρῶτον· γινομένων γὰρ πάντων κατὰ τὸν λόγον τόνδε ἀπείροισιν εἰκόασι, πειρώμενοι καὶ ἐπέων καὶ ἔργων τοιούτων, δκοίων ἐγὼ διηγεῦμαι κατὰ φύσιν διαιρέων ἕκαστον καὶ φράζων ὅπως ἔχει. τοὺς δὲ

¹ K. Mrówka, *Heraklit. Fragmenty: nowy przekład i komentarz*, Warszawa 2004.

ἀλλους ἀνθρώπους λαμβάνει ὀκῶσα ἐγερθέντες ποιούσιν, ὀκῶσπερ ὀκῶσα εὔδοντες ἐπιλαμβάνονται.

Logosu, który jest, ludzie nigdy nie potrafią zrozumieć, ani przedtem, zanim go usłyszą, ani usłyszawszy go po raz pierwszy. I choć wszystkie rzeczy stają się zgodnie z logosem, to ludzie ci przypominają niedoświadczonych doświadczając słów i czynów, które ja objaśniam, dzieląc każdą rzecz zgodnie z naturą i pokazując, w jaki sposób jest. Innym zaś umyka, co czynią na jawie, podobnie jak zapominają, co czynią we śnie.

B 3

Aëtius, II, 21, 4 (D. 351)

[περὶ μεγέθους ἡλίου] εὖρος ποδὸς ἀνθρωπέου.
[O wielkości słońca :] na szerokość ludzkiej stopy.

B 6

Aristoteles, *Meteor.*, B 2, 355a 13 (Fobes)

ὁ ἥλιος νέος ἐφ' ἡμέρηι ἐστίν.
Słońce jest co dzień nowe.

B 7

Aristoteles, *De sensu*, 5, 443 a 23 (Drossart Lulofs)

εἰ πάντα τὰ ὄντα καπνὸς γένοιτο, βῆνες ἀν διαγνοῖεν.
Gdyby wszystko, co istnieje, stało się dymem, nozdrza rozpoznałyby je.

B 8

Aristoteles, *Eth. Nic.*, Q, 1, 1155 b 4 (Bywater)

τὸ ἀντίξουν συμφέρον
καὶ ἐκ τῶν διαφερόντων καλλίστην ἀρμονίαν
καὶ πάντα κατ' ἔριν γίνεσθαι.
Przeciwne, zbieżne;
i z tego, co różne, najpiękniejsza harmonia.
I wszystko powstaje z niezgody.

B 10

Ps. Aristoteles, *De Mundo*, 5, 396 b 7 (76 Lorimer)

συνάψεις
ὄλα καὶ οὐχ ὄλα,
συμφερόμενον διαφερόμενον,
συνᾶδον διᾶδον,
καὶ ἐκ πάντων ἐν
καὶ ἐξ ἐνὸς πάντα.
Połączenia –
całe i niecałe,

zbieżne rozbieżne,
współbrzmiące różnie brzmiące,
i z wszystkich jedno
i z jednego wszystko.

B 11

Ps. Aristoteles , *De Mundo*, 6, 401a 10–11 (Lorimer)
πᾱν ε̄ρπετον̄ την̄ γῆν̄ νέμεται.
Każdy płaz ma udział w ziemi.

B 12

Arius Didymus. ap. Eus., *Praep. Ev.*, XV, 20, 2, (II 384 Mras = *Dox.*, 471)
ποταμοῖσι τοῖσιν ἀντοῖσιν ἐμβαίνουσιν ἕτερα καὶ ἕτερα ῡδατα ἐπιρρεῖ.
καὶ ψυχὰι δὲ ἀπὸ τῶν ὑγρῶν ἀναθυμῶνται.
Na wchodzących do tych samych rzek inne i inne napływają wody.
A dusze ulatniają się z wilgoci.

B 16

Clemens Alexandriunus, *Paedag.*, II, 99 (I, 216, Stählin)
τὸ μὴ δύνόν ποτε πῶς ἂν τις λάθοι;
Jak mógłby ktoś ukryć się przed tym, co nigdy nie zachodzi?

B 18

Clemens Alexandriunus, *Strom.*, II, 17, 4 (121, Stählin-Früchtel)
ἐὰν μὴ ἔλπηται, ἀνέλπιστον οὐκ ἐξευρήσει, ἀνεξερεῦνητον ἐὸν
καὶ ἀπορον̄.
Jeśli niespodziewane nie jest spodziewane, nie będzie znalezione, nieznaj-
dywalne będąc i bezdrożne.

B 21

Clemens Alexandriunus, *Strom.*, III, 21, 1 (205, Stählin-Früchtel)
θάνατός ἐστιν ὁκόσα ἐγερθέντες ὄρομεν, ὁκόσα δὲ εὐδοντες
ὑπνος̄.
Śmierć jest tym, co widzimy przebudzeni; sen zaś jest tym, co widzimy
śpiąc.

B 22

Clemens Alexandriunus, *Strom.*, IV, 4, 2 (249, Stählin-Früchtel)
χρυσὸν οἱ διζήμενοι γῆν̄ πολλὴν ὀρύσσουσι καὶ εὕρισκουσιν ὀλιγον̄.
Poszukiwacze złota dużo ziemi przekopują i mało znajdują.

B 26

Clemens Alexandriunus, *Strom.*, IV, 141, 2 (310, Stählin-Früchtel)

26.1.

ἄνθρωπος ἐν εὐφρόνῃ φάος ἀπτεται ἐαυτῶι ἀποθανῶν ἀποσβεσθε
 ις ὄψεις, ζῶν δὲ ἀπτεται τεθνεῶτος εὐδῶν ἀποσβεσθεὶς ὄψεις, ἐγρηγορ-
 ῶς ἀπτεται εὐδοντος.

Człowiek w nocy zapala światło,
 umarłszy dla siebie, zgasiwszy oczy.

Żyjący dotyka umarłego.

Śpiąc, zgasiwszy oczy.

Przebudzony dotyka śpiącego.

26. 2.

ἄνθρωπος ἐν εὐφρόνῃ φάος ἀπτεται.

ζῶν δὲ ἀπτεται τεθνεῶτος.

ἐγρηγορῶς ἀπτεται εὐδοντος.

Człowiek w nocy dotyka światła.

Żyjący dotyka umarłego.

Przebudzony dotyka śpiącego.

B 30

Clemens Alexandriunus, *Strom.*, V, 14, 104, 2 (396, Stählin-Früchtel)

κόσμον τόνδε, τὸν αὐτὸν ἀπάντων, οὐτε τις θεῶν οὐτε ἀνθρώπων ἐποίησεν, ἀλλ' ἦν αἰεὶ καὶ ἔστιν καὶ ἔσται πῦρ αἰείζων, ἀπτόμενον μέτρα καὶ ἀποσβεννύμενον μέτρα.

Tego kosmosu, tego samego dla wszystkich, nie stworzył ani któryś z bogów, ani z ludzi, lecz zawsze był, jest i będzie ogniem wiecznie żywym, zapalającym się według miar i według miar gasnącym.

B 31

Clemens Alexandriunus, *Strom.*, V, 14, 104, 3 (396, Stählin-Früchtel)

a) πυρὸς τροπαὶ πρῶτον θάλασσα, θαλάσσης δὲ τὸ μὲν ἡμισυ γῆ, τὸ δὲ ἡμισυ πρηστήρ.

b) <γῆ> θάλασσα διαχέεται, καὶ μετρέεται εἰς τὸν αὐτὸν λόγον, ὁκοῖος πρόσθεν ἦν ἢ γενέσθαι γῆ.

a) Przemiany ognia: w pierw morze, z morza jedna połowa ziemią, a połowa wiatrem palącym.

b) <Ziemia> roztopia się w morze, do miary tego <samego logosu, jaki przedtem był, zanim stało się ziemią.

B 32

Clemens Alexandriunus, *Strom.*, V, 115, 1 (404, Stählin-Früchtel)

ἐν τὸ σοφὸν μοῦνον λέγεσθαι οὐκ ἐθέλει καὶ ἐθέλει Ζηνὸς ὄνομα.

Jedno, mądre. Jedynie imieniem Zeusa chce i nie chce być nazwane.

B 35

Clemens Alexandriunus, *Strom.*, V, 140, 6 (421, Stählin-Früchtel)

χρή γάρ ἐδὲ μάλα πολλῶν ἱστορας φιλοσόφους ἀνδρας εἶναι.

Trzeba bowiem bardzo, aby miłujący mądrość, byli badaczami wielu rzeczy.

B 36

Clemens Alexandriunus, *Strom.*, VI, 17, 2 (435, Stählin-Früchtel)

ψυχῆμισιν θάνατος ὕδωρ γενέσθαι, ὕδατι δὲ θάνατος γῆν γενέσθαι, ἐκ γῆς δὲ ὕδωρ γίνεται, ἐξ ὕδατος δὲ ψυχή.

Dla dusz śmiercią jest stać się wodą, a dla wody śmiercią jest stać się ziemią. Z ziemi zaś staje się woda, a z wody dusza.

B 37

Columella, *Res rustica*, VIII, 4, 4 (16 Josephson)

sues caeno, cohortales aves pulvere vel cinere lavari.

Świnie myją się w błocie, a ptactwo domowe w prochu lub w popiele.

B 38

Diogenes Laertius, I, 23 (9 Long)

[Γηραλεσ] δοκεῖ δὲ κατὰ τινὰς πρώτος ἀστρολογῆσαι... μαρτυρεῖ δ' αὐτῶι καὶ Ἡράκλειτος καὶ Δημόκριτος.

Wydaje się, że według niektórych, [Tales] był pierwszym astronomem... Świadczy o nim Heraklit oraz Demokryt.

B 41

Diogenes Laertius, IX, 1 (437 Long)

ἐν τῷ σοφόν· ἐπίστασθαι γυώμην κυβερνήσαι πάντα διὰ πάντων.

Jedno mądre – rozumieć myśl – rządzi wszystkim poprzez wszystko.

B 45

Diogenes Laertius, IX, 7 (440 Long)

ψυχῆς πείρατα ἰὼν οὐκ ἂν ἐξεύροιο,

πάσαν ἐπιπορευόμενος ὁδόν·

οὕτω βαθὺν λόγον ἔχει.

Idąc, granic duszy byś nie odkrył,

każdą przemierzając drogę:

tak głęboki ma Logos.

B 46

Diogenes Laertius, IX, 7 (440 Long)

τὴν τε οἴησιν ἱερὰν νόσον ἔλεγε καὶ τὴν δρασιν ψεύδεσθαι.

Twierdził, że mniemanie jest świętą chorobą, a wzrok myli.

B 47

Diogenes Laertius, IX, 73 (476 Long)

μη εἰκὴ περὶ τῶν μεγίστων συμβαλλώμεθα.

O rzeczach największych nie wnioskujmy przypadkowo.

B 48

Etymologicum Magnum (198 Gaisford)

słowo βίος, *życie*

τῶι οὖν τόξωι ὄνομα βίος, ἔργον δὲ θάνατος.

Dla łuku nazwą jest życie, dziełem zaś śmierć.

B 49 a

Heraclitus, *Quaest. Homer.* 24, 5 (30 Buffière)

ποταμοῖς τοῖς ἀντοῖς ἐμβαίνομεν τε καὶ οὐκ ἐμβαίνομεν, εἰμέν τε καὶ οὐκ εἰμεν.

W te same rzeki wchodzimy i nie wchodzimy, jesteśmy i nie jesteśmy.

B 50

Hippolytus, *Refut.*, IX, 9, 1 (241 Wendland)

οὐκ ἐμοῦ, ἀλλὰ τοῦ λόγου ἀκούσαντας ὁμολογεῖν σοφόν ἐστιν ἐν πάντα εἶναι.

Nie mnie wysłuchawszy, lecz Logosu, mądrze jest zgodzić się, że jednym są wszystkie rzeczy.

B 51

Hippolytus, *Refut.*, IX, 9, 2 (241 Wendland)

οὐ ξυνηῶσιν ὅκως διαφερόμενον ἐωντῶι ὁμολογεῖ· παλίντροπος ἀρμονίη ὀκωσπερ τόξου καὶ λῦρης.

Nie rozumieją, w jaki sposób spierające się ze sobą zgadza. Harmonia zwrotna, tak jak łuku i liry.

B 52

Hippolytus, *Refut.*, IX, 9, 4 (242 Wendland)

αἰὼν παῖς ἐστι παίζων, πεσσεύων· παιδὸς ἢ βασιλητῆ.

Czas życia jest dzieckiem bawiącym się, grającym: królestwo dziecka.

B 53

Hippolytus, *Refut.*, IX, 9, 4 (242 Wendland)

Πόλεμος πάντων μὲν πατήρ ἐστι, πάντων δὲ βασιλεύς, καὶ τοὺς μὲν θεοὺς ἔδειξε τοὺς δὲ ἀνθρώπους, τοὺς μὲν δούλους ἐποίησε τοὺς δὲ ἐλευθέρους.

Bój jest wszystkich ojcem, wszystkich królem, i jednych ukazuje bogami, innych ludźmi, jednych czyni niewolnikami, innych wolnymi.

B 54

Hippolytus, *Refut.*, IX, 9, 5 (242 Wendland)

ἀρμονίη ἀφανῆς φανερῆς κρείττων.

Harmonia niewidzialna od widzialnej silniejsza.

B 55

Hippolytus, *Refut.*, IX, 9, 5; IX, 10, 1 (242 Wendland)

ὄσων ὄψις ἀκοή μάθησις, ταῦτα ἐγὼ προτιμέω.

Bardziej cenię te rzeczy, które można zobaczyć, usłyszeć, nauczyć się.

B 59

Hippolytus, *Refut.*, IX, 10, 4 (243 Wendland)

γναφείωι ὁδὸς εὐθεΐα καὶ σκολιή μία ἐστὶ καὶ ἡ αὐτή.
W prasie droga prosta i krzywa jest jedna i ta sama.

B 60

Hippolytus, *Refut.*, IX, 10, 4 (243 Wendland)

ὁδὸς ἄνω κάτω μία καὶ ὡνή.
Droga w górę i w dół jest jedna i ta sama.

B 61

Hippolytus, *Refut.*, IX, 10, 5 (243 Wendland)

θάλασσα ὕδωρ καθαρῶτατον καὶ μιαρῶτατον, ἰχθύσι μὲν πόντιμον καὶ σωτήριον, ἀνθρώποις δὲ ἄποτον καὶ βλάβηριον.

Morze, woda najczystsza i najbrudniejsza, dla ryb pitna i zbawienna, a dla ludzi niezdatna do picia i zabójcza.

B 64

Hippolytus, *Refut.*, IX, 10, 7 (243 Wendland)

τὰ δὲ πάντα οἰακίζει Κεραυνός.
Wszystkimi rzeczami rządzi Piorun.

B 65

Hippolytus, *Refut.*, IX, 10, 7 (243 Wendland)

χρησιμοσύνη καὶ κόρος.
Niedosyt i przesyty.

B 66

Hippolytus, *Refut.*, IX, 10, 7 (244 Wendland)

πάντα τὸ πῦρ ἐπελθὼν κρινεῖ καὶ καταλήψεται.
Ogień, po przyjściu, wszystko rozstrzygnie i opanuje.

B 67

Hippolytus, *Refut.*, IX, 10, 8 (244 Wendland)

ὁ θεὸς ἡμέρη εὐφρόνη, χειμῶν θέρος, πόλεμος εἰρήνη, κόρος λιμός; ἀλλοιοῦται δὲ ὁκωσπερ <πῦρ>, ὁπότεν συμμιγῆι θωμάσιν, ὀνομά ζεται καθ' ἡδονῆν ἐκάστου.

Bóg: dzień noc, zima lato, wojna pokój, sytość głód; zmienia się jak <ogień>, który zmieszany z wonnymi korzeniami, nazywany jest według zapachu każdego z nich.

B 76

a) Marcus Aurelius, IV, 46 (68 Farquharson)

γῆς θάνατος ὕδωρ γενέσθαι καὶ ὕδατος θάνατος ἀέρα γενέσθαι καὶ ἀέρος πῦρ καὶ ἔμπαλιν.

b) Plutarchus, *De E ap. Delph.*, 18, 392c

πυρὸς θάνατος ἀέρι γένεσις καὶ ἀέρος θάνατος ὕδατι γένεσις.

c) Maximus, 41, 4 k

ζῆτι πῦρ τὸν γῆς θάνατον καὶ ἀήρ ζῆτι τὸν πυρὸς θάνατον, ὕδωρ ζῆτι τὸν ἀέρος θάνατον, γῆ τὸν ὕδατος.

a) Śmiercią ziemi jest stać się wodą i śmiercią wody stać się powietrzem, i powietrza ogniem, i odwrotnie.

b) Śmierć ognia narodzinami powietrza i śmierć powietrza narodzinami wody.

c) Ogień żyje śmiercią ziemi, powietrze żyje śmiercią ognia, woda żyje śmiercią powietrza, a ziemia wody.

B 77 a

Numenius ap. Porph., *De antr. nymph.*, 10 (fr. 30 des Places)

ψυχῆσι τέρψιν ἢ θάνατον ὑγρῆσι γενέσθαι.

Dla dusz przyjemnością jest lub śmiercią stać się wilgotnymi.

B 80

Origenes, *C. Cels.*, VI, 42 (111 Koetschau)

εἰδέναι χρὴ τὸν πόλεμον εἶναι ξυνόν, καὶ δίκην ἔριν, καὶ γινόμενα πάντα κατ' ἔριν καὶ χρεῶν.

Trzeba wiedzieć, że wojna jest powszechna i sprawiedliwość jest niezgodą, i że wszystko staje się przez niezgodę oraz konieczność.

B 84 a

Plotinus, *Enn.*, IV, 8 (6), 1 (226 Henry-Schwyzler)

μεταβάλλον ἀναπαύεται.

Przemieniając się odproczywa.

B 88

Plutarchus, *Consol. ad Apollon.*, 10, 106 e (219 Paton)

ταῦτό τ' ἐν ζῶν καὶ τεθνηκός καὶ τὸ ἐργηγορός καὶ τὸ καθεῦδον καὶ νέον καὶ γηραιόν· τάδε γὰρ μεταπεσόντα ἐκεῖνά ἐστι κάκεινα πάλιν μεταπεσόντα ταῦτα.

Tym samym jest w nas żywe i umarłe, i przebudzone i śpiące, i młode i stare; te bowiem przemieniły się i są tamtymi, a tamte znów przemieniły się w te.

B 90

Plutarchus, *De E ap. Delph.*, 8, 388 e (21 Flacelière)

πυρὸς ἀνταμοιβῆ τὰ πάντα καὶ πῦρ ἀπάντων ὄκωσπερ χρυσοῦ χρήματα καὶ χρημάτων χρυσός.

Wszystko wymienia się na ogień i ogień na wszystko, tak jak towar na złoto i złoto na towar.

B 91

Plutarchus, *De E ap. Delph.*, 18, 392 b (30 Flacelière)
 ποταμῶι οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι δις τῶι αὐτῶι.
 Nie można wejść dwa razy do tej samej rzeki.

B 94

Plutarchus, *De exil.*, II, 604 a (III, 523 Sieveking)
 Ἡλιος γὰρ οὐχ ὑπερβήσεται μέτρα· εἰ δὲ μή, Ἐρινύες μιν Δίκης
 ἐπίκουροι ἐξευρήσουσιν.
 Słońce nie przekroczy granic; w przeciwnym razie, Erynie, pomocnice
 Sprawiedliwości, odnajdą je.

B 99

Plutarchus, *Aqua an ignis util.*, 7, 957 a (VI, I, 5 Hubert)
 εἰ μὴ ἥλιος ἦν, εὐφρόνη ἂν ἦν.
 Gdyby nie było słońca, byłaby noc.

B 100

Plutarchus, *Quaest. Plat.*, 8, 4, 1007 e (90 Cherniss)
 ὥρας αἰ πάντα φέρουσι.
 Pory roku, które wszystko przynoszą.

B 101

Plutarchus, *Adv. Colot.*, 20, 1118 c (196 Pohlenz)
 ἐδιζησάμην ἐμειωντόν.
 Siebie samego szukałem.

B 101 a

Polybius, XII, 27, 1 (49 Pédech)
 ὀφθαλμοὶ τῶν ὄτων ἀκριβέστεροι μάρτυρες.
 Oczy są wierniejszymi świadkami niż uszy.

B 103

Porphyrus, *Quaest. Hom. ad Il.* 14, 200 (190 Schrader)
 ξυὸν ἀρχὴ καὶ πέρασ ἐπὶ κύκλου περιφερείας.
 Wspólne: początek i koniec na obwodzie koła.

B 105

Scholia in *Il.* 18, 251 (IV, 481 Erbse)
 ἀστρολόγον τὸν Ὅμηρον.
 Homer astrologiem.

B 106

Plutarchus, *V. Camill.*, 19, 3 (216–217 Ziegler)
 φύσις ἡμέρας ἀπάσης μία.
 Natura każdego dnia jest jedna.

B 108

Stobaeus, *Flor.*, III, 1, 174 (III, 129 Hense)

ὁκόσων λόγους ἤκουσα, οὐδείς ἀφικνεῖται ἐς τοῦτο, ὥστε γινώσκειν ὅτι σοφόν ἐστι πάντων κεχωρισμένον.

Z tych, których logosów wysłuchałem, nikt nie dochodzi do poznania tego, że mądre jest oddzielone od wszystkiego.

B 110

Stobaeus, *Flor.*, III, 1, 176 (III, 129 Hense)

ἀνθρώποις γίνεσθαι ὁκόσα θέλουσιν οὐκ ἄμεινον.

Dla ludzi nie jest lepsze, że spełnia się to, czego pragną.

B 111

Stobaeus, *Flor.*, III, 1, 177 (III, 129 Hense)

νοῦσος ὑγιεινὴν ἐποίησεν ἡδὺ καὶ ἀγαθόν, λιμὸς κόρον, κάματος ἀνάπαυσιν.

Choroba czyni zdrowie przyjemnym i dobrym, głód—sytość, zmęczenie—odpoczynek.

B 112

Stobaeus, *Flor.*, III, 1, 178 (III, 129 Hense)

σωφρονεῖν ἀρετὴ μέγιστη

καὶ σοφίη ἀληθέα λέγειν

καὶ ποιεῖν κατὰ φύσιν ἐπαῖοντας.

Rozsądnie myśleć, oto największa doskonałość;

i mądrość mówić prawdę;

i działać, w zgodzie z naturą rozumiejąc.

B 115

Stobaeus, *Flor.*, III, 1, 180 (III, 130 Hense)

ψυχῆς ἐστι λόγος ἑαυτὸν ἀύξων.

Dusza ma Logos samego siebie powiększający.

B 117

Stobaeus, *Flor.*, III, 5, 7 (III, 257 Hense)

ἀνὴρ ὁκόταν μεθυσθῆι, ἀγεται ὑπὸ παιδὸς ἀνήβου σφαλλόμενος, οὐκ ἐπαῖων ὅκη βάλνει, ὑγρὴν τὴν ψυχὴν ἔχων.

Człowiek pijany, prowadzony jest przez nieletniego chłopca; przewracając się, nie wiedząc dokąd idzie, mokrą duszę mając.

B 118

Stobaeus, *Flor.*, III, 5, 8 (III, 257 Hense)

ἀύη ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη.

Dusza sucha: najmądrzejsza i najlepsza.

B 120

Strabo, I, 1, 6 (68 Aujac)

ἡοῦς καὶ ἑσπέρας τέρματα ἡ ἄρκτος καὶ ἀντίον τῆς ἄρκτου οὐρος αἰθρίου Διός.

Krańcami poranka i wieczoru Niedźwiedzica, a naprzeciw Niedźwiedzicy stróż jasnego Zeusa.

B 122

Suda, s. v. ἀμφισβησιῖν (157 Adler)

ἀγχιβασίην.

Zbliżanie.

B 123

Proclus, *In Plat. Remp.* (II, 107 Kroll)

φύσις κρύπτεσθαι φιλεῖ.

Natura lubi się ukrywać.

B 124

Theophrastus, *Metaphys.*, 15 (16 Ross-Fobes)

εἰκῆ κεχυμένων ὁ κάλλιστος [ὁ] κόσμος.

Z rzeczy rzuconych przypadkiem, najpiękniejszy jest kosmos.

B 125

Theophrastus, *De vertig.*, 9 (III, 138 Wimmer)

καὶ ὁ κυκεῶν δίσταται <μῆ> κινούμενος.

I kykeon rozkłada się, jeśli się go <nie> pomiesza.

B 126

Tzetzes, *Schol. ad Exeg. in Il.*, (126 Hermann)

τὰ ψυχρὰ θέρεται, θερμὸν ψύχεται, ὑγρὸν αὐαίνεται, καρφαλεὸν νοτίζεται.

Zimne ogrzewają się, gorące oziębia się, wilgotne wysycha, suche wilgotnieje.

Heraclitus. Cosmologic, Ontological and Epistemological Fragments. A Literary Version

Abstract

The article comprises translations of selected authentic fragments from Heraclitus's work. In the recent translation of those fragments the emphasis is put on the literary aspect of language, which in the critical edition was restricted by methodological criteria. The presented form is not fundamentally distant from the version of the critical edition preserving the core meaning of the philosopher from Ephesus.